

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaalteaduste valdkond
Johann Skytte poliitikauuringute instituut

Elisabeth Tamm

Sanktsioonide efektiivsus mõjutusmeetmena keskmise suuruse
riigi puhul: Euroopa Liidu sanktsioonid Iraani vastu

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Viljar Veebel, PhD
Kaasjuhendaja: Raul Toomla, PhD

Tartu 2017

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite seisukohad, ning kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

.....

Elisabeth Tamm

Kaitsmine toimub/kuupäev/ kell/kellaaeg/
...../aadress/ auditooriumis/number/.

Retsensent: /nimi/ (...../teaduskraad/),
..... /amet/

Abstrakt

Antud töö eesmärk on välja selgitada, miks hoolimata kriitikast sanktsioone üha rohkem kasutama on hakatud. Töös analüüsitakse Euroopa Liidu sanktsioonide efektiivsust Iraani suhtes. Kasutatakse võrdleva uurimise meetodit, kus sanktsioonide mõju välja selgitamiseks võrreldakse Iraani majandusnäitajaid kolme teise sarnase riigiga – Saudi Araabia, Türgi ja Venetsueela. Töö kirjutamisel põhinetakse teadusartiklitele, õigusaktidele ning andmebaasidest pärinevatele majandusnäitajatele. Jõutakse järeldustele, et Euroopa Liidu sanktsioonid Iraani suhtes toimivad rohkem karistusmeetmena, kui käitumise muutmise vahendina ning isegi kui esialgseid eesmärke pole täidetud, võib sanktsioonide efektiivsus peituda muudes aspektides.

Sisukord

SISSEJUHATUS.....	5
TEOREETILINE RAAMISTIK	7
SANKTSIOONIDE EESMÄRGID JA LIIGITUS	7
SANKTSIOONIDE EFEKTIIVSUSE HINDAMINE	9
SANKTSIOONIDE EBAÕNNESTUMISE PÕHJUSED.....	12
METOODIKA.....	15
EMPIIRILINE OSA – IRAANI SANKTSIOONID	17
EUROOPA LIIDU SANKTSIOONIDE EESMÄRGID	17
EUROOPA LIIDU SANKTSIOONID IRAANI SUHTES	19
SANKTSIOONIDE MÕJU IRAANILE	22
JÄRELDUSED SANKTSIOONIDE TOIMIMISEST IRAANIS	29
KOKKUVÕTE.....	33
SUMMARY	35
KASUTATUD ALLIKAD JA KIRJANDUS	37

Sissejuhatus

Rahvusvahelisi sanktsioone kritiseeritakse ebaefektiivsuse suhtes ja leitakse, et antud meede toob kaasa rohkem kahju kui kasu. Uuringutest on leitud, et 115 juhtumist ainult viie puhul võib sanktsioone pidada edukateks (Pape 1997: 93). Sellegipoolest kasutatakse sanktsioone üha sagedamini rahvusvaheliste huvide kaitseks ja riikide korralekutsumiseks. Seega on töö eesmärk uurida, miks hoolimata kriitikast sanktsioone üha rohkem kasutama on hakatud. Käesoleva bakalaureusetöö eesmärk on analüüsida ELi sanktsioonide toimimise efektiivsust Iraani juhtumi puhul. Töö käigus otsitakse vastust küsimusele, mil moel on ELi sanktsioonid Iraani suhtes olnud edukad välispoliitiliste eesmärkide saavutamisel, ning kas antud meetmega on võimalik soovitud mõju saavutada. Sanktsioonide ajaliseks piiranguks on valitud aastad 2007–2014, mil sanktsioone on kehtestatud kõige laialdasemalt ja intensiivsemalt.

2006. aastast alates on ÜRO vastu võtnud kuus peamist resolutsiooni, mis on suunatud Iraani raketi- ja tuumaprogrammi arengu takistamiseks. Kuigi USA sanktsioonid on Iraani suhtes kestnud juba 1979. aastast alates, on Iraani juhtumi puhul kasvanud märkimisväärselt Euroopa Liidu poolt iseseisvate sanktsioonide kehtestamine. Antud juhtum on oluline, kuna esmakordselt on Euroopa Liit iseseisvalt nii laiaulatuslikke sanktsioone kehtestanud ning Iraanist on saanud Mahmud Ahmadinejadi valitsemise ajal kõige laialdasemalt sanktsioneeritud riik maailmas.

Töö esimene osa annab ülevaate sanktsioonide teoreetilisest käsitlest ning loob raamistiku, millele põhinedes uurimisküsimusele vastust otsitakse. Esmalt tuuakse välja sanktsioonide peamised eesmärgid ning liigitused, seejärel keskendutakse sanktsioonide mõju ja efektiivsuse hindamise kriteeriumitele ning viimases teoreetilises osas tuuakse välja sanktsioonidest tulenev kriitika, miks sanktsioone ebaõnnestunuks peetakse. Töö teises osas võetakse vaatluse alla Euroopa Liidu ühepoolsed sanktsioonid Iraani vastu. Kõigepealt antakse ülevaade sanktsioonide kehtestamise põhjustest ja eesmärkidest, seejärel tuuakse välja aastate lõikes peamised kehtestatud sanktsioonid, tuginedes Euroopa Liidu Nõukogu õigusaktidele. Viimases osas kirjeldatakse sanktsioonide mõju Iraani majandusele ja ühiskonnale. Töö kolmandas osas analüüsitakse sanktsioonide

tulemuslikkust. Võttes aluseks töö teoreetilises osas välja toodud raamistiku, kuidas sanktsioonid peaksid toimima ning empiirilises osas kirjeldatud sündmuste arengu, tehakse lõppjärelused, kuidas sanktsioonid on antud juhtumi puhul mõjunud ning mida edaspidi võiks sanktsioonide kehtestamisel arvesse võtta.

Teoreetiline raamistik

Antud peatükk annab ülevaate sellest, kuidas peaksid sanktsioonid teoorias toimima, ning toetab töö praktilist osa luues raamistiku sanktsioonide analüüsimiseks. Esmalt defineeritakse, mis on sanktsioonid ning mida selle meetmega välispoliitiliselt saavutada tahetakse. Seejärel selgitatakse välja sanktsioonide mõju ja edukuse hindamise kriteeriumid, ning viimases osas tuuakse välja sanktsioone puudutav kriitika, miks neid ebaefektiivseteks peetakse.

Sanktsioonide eesmärgid ja liigitus

Välisministeeriumi poolt on sanktsioone defineeritud järgmiselt: “rahvusvaheline sanktsioon on majanduslikku või diplomaatilist laadi meede, mis on suunatud riigi, režiimi, organisatsiooni või isiku vastu, et säilitada või taastada rahu, hoida ära konflikte, tugevdada rahvusvahelist julgeolekut, toetada ja tugevdada demokraatiat, õigusriigi põhimõtteid ja inimõigusi ning võidelda terrorismi vastu” (Eesti Välisministeeriumi koduleht, 2017). Sanktsioonide kehtestamisel liigitatakse neid majanduslikeks ja mittemajanduslikeks. Mittemajanduslike sanktsioonide puhul on tegemist diplomaatilist laadi meetmetega nagu koostöö peatamine ja suhete katkestamine, seal hulgas ka transpordi- ja sissesõidupiiirangud. Majanduslikud sanktsioonid jagunevad kaubandus- ja finantssanktsioonideks. (Eesti Välisministeeriumi koduleht, 2017)

Sanktsioone kasutavad peamiselt lääneriigid oma välispoliitiliste eesmärkide saavutamiseks. USA on olnud peamine riik sanktsioonide kehtestamisel Iraanile alates 1979. aastast (Esfandiary, Fitzpatrick 2013: 143). Euroopa Liidu poolt on iseseisvate sanktsioonide kehtestamine kasvanud hüppeliselt pärast sajandivahetust, näiteks aastatel 2010 kuni 2011 suurenes sanktsioonide kehtestamine 32% võrra (Esfandiary 2013: 1). Peamisteks kehtestamise eesmärgiks peetakse rahvusvahelise rahu tagamist, demokraatia ja inimõiguste levitamist ning tuumarelvade leviku ja terrorismi tõkestamist (Nyun 2008: 457). Poliitilises kontekstis on Esfandiary (2013: 1) leidnud, et sanktsioonid kujutavad endast keskteed diplomaatia ja sõjalise jõu rakendamise vahel.

Seega pakub antud meede alternatiivset lahendust militaarjõu kasutamisele või sellistel juhtudel, kui puhas diplomaatia ei toimi.

Kehtestaja riigi välispoliitilisest seisukohast liigitatakse sanktsioonide eesmärgi järgmiselt: 1) muuta sihtriigi poliitikat tagasihoidlikul ja piiratud viisil, 2) muuta sihtriigi režiimi, 3) katkestada sõjaline tegevus, 4) kahjustada sihtriigi militaarset potentsiaali, 5) muuta sihtriigi poliitika põhisuunda (Hufbauer, Schott, Elliott, Oegg 2007: 52-53). Samuti on leitud, et sanktsioonidel on ka siseriiklik ja sümboolne dimensioon. Nimelt, kui sanktsioone kehtestatakse selleks, et rahuldada teatud riigisisese grupi huve või demonstreerida valitsuse hoolivust ja näidata, et olukorra suhtes võetakse midagi ette (Hovi, Huseby, Sprinz 2005: 482).

Sanktsioone saab veel liigitada sõltuvalt sellest, kui mitu osapoolt osalevad nende kehtestamises. Ühepoolsed sanktsioonid kehtestab riik iseseisvalt ja üksi, mitmepoolsete sanktsioonide puhul on piirangute kehtestamisse kaasatud ka teisi riike ja seetõttu on piirangud laialdasemad ning rahvusvaheliselt rohkem toetatud (Nyun 2008: 465). On leitud, et mitmepoolsed sanktsioonid on sihtriigile kulukamad ning raskendavad alternatiivsete turgude leidmist (Kaempfer, Lowenberg 1999: 38). EL seisukohast on Carl Bildt leidnud, et ligipääsu piiramine kogu ELi turule on efektiivsem kui ainult ühele ELi riigile (Esfandiary 2013: 2). Samas, kui sanktsioone kehtestab riik, kellega sihtriigil on tihedad kultuurilised ja ajaloolised sidemed, võivad ühepoolsed sanktsioonid täita poliitilisi eesmärgi paremini kui mitmepoolsed sanktsioonid (Kaempfer, Lowenberg 1999: 55).

Sõltuvalt sanktsioonide sisust jaotatakse sanktsioone veel laiaulatuslikeks sanktsioonideks ja suunatud sanktsioonideks. Laiaulatuslikud sanktsioonid mõjuvad tervikuna riikidele ja ühiskondadele tekitades kollektiivset karistust ja kannatust tsiviilelanikele, kes sanktsioonide režiimi all elavad, ning puudutades kõige valusamalt ühiskonna nõrgemaid liikmeid nagu lapsed, naised, vanurid (Moret 2015: 123). Laiaulatuslikke sanktsioone on kritiseeritud just negatiivsete humanitaarmõjude pärast, mistõttu pärast Iraagi sanktsioonide mõju jälgimist pandi alus suunatud sanktsioonide mõistele (Gordon 2011: 318). Suunatud sanktsioonide eesmärk on vähendada

kannatuste tekitamist tsiviilelanikele ja survestada eelkõige riigijuhte, poliitilist eliiti või ühiskonna teatud segmente, kes on vastutatavad mitteaktsepteeritud käitumise eest; näidetena võib välja tuua relvaembargod, reisikeelud ja finantspiirangud (Hufbauer, Oegg 2000).

Olenevalt eesmärgist ja meetodist on sanktsioonidel, kas positiivne või negatiivne poliitiline tingimuslikkus. Positiivse tingimuslikkuse puhul lubab riik suuremat ligipääsu oma turgudele või välisabi suurendamist, kui sihtriik muudab oma poliitikat või jätkab soovitud poliitikat (Portela 2010: 26). Tocha (2009: 8) on leidnud, et sunnidiplomaatia toimib paremini, kui nõudmisega kaasneb teatud positiivne peibutis, mis ajendab sihtriiki muutusega kaasa minema, nn piitsa ja prääniku meetod. Alexander (2009: 10) on välja toonud, et negatiivsete sanktsioonide puhul ähvardatakse rakendada sihtriigi suhtes meetmeid, millega kaasneb kasude/toetuste vähendamine või peatamine. Seetõttu peaksid optimaalsed sanktsioonid põhinema positiivsete ja negatiivsete sanktsioonide koosmõjul.

Sanktsioonide efektiivsuse hindamine

Kirjanduse järgi võib sanktsioonide efektiivsust hinnata kahel viisil: ühest küljest põhinetakse valu ja tulu tekitamise (*pain-gain*) loogikale ning teisest küljest hinnatakse, kuidas on sanktsioonidega saavutatud poliitilisi eesmärgi (Giumelli 2013: 16). Mida suuremat kulu sihtriigile tekitatakse, seda edukamateks sanktsioone peetakse (Escriba-Folch 2009: 8). Majandusliku kulu hindamisel on üheks olulisemaks näitajaks sisemajanduse koguprodukti (SKP) indeks, mille alusel saab hinnata sanktsioonide intensiivsust (Pape 1997: 94). Eeldatakse, et kui majandussurve on muutunud piisavalt suureks, on sihtriik valmis nõudmistele järele andma, ehk et sanktsioonide efektiivsus sõltub sellest, kumb käitumine on sihtriigile poliitiliselt kulukam, kas kuuletumine või mittekuuletumine (Hovi et al. 2005: 482). Analüüsitakse, kas poliitilised eesmärgid on väärt sanktsioonidest tulenevat majanduslikku kulu (Pape 1997: 96).

Pape (1997: 96) on järeldanud, et sanktsioonid on mõjunud, kui sihtriik annab nõudmistele järele ja kui sellele eelnes sanktsioonide kehtestamine ning pole teisi

paremaid seletusi sihtriigi käitumise muutumisele. Kuna ELi sanktsioonid ei tekita alati kulu ega põhjusta käitumuslikku muutust leiab Giumelli (2013: 16), et ainult valu ja tulu loogikast ei piisa sanktsioonide kasutamise põhjendamiseks juhtudel, kui nende eesmärgiks pole sihtriigi käitumise muutmine. Sanktsioonide hindamisel tuleks vaadata, millist mõju sihtriigile avaldatakse ning kuidas need sobituvad laiemasse meetmete süsteemi. Sellest tulenevalt on sanktsioonidel kolm eesmärki: 1) sundida sihtriiki muutma oma käitumist, 2) piirata sihtriigi tegutsemisvõimet või 3) saata signaal (Giumelli 2013: 18).

Sundimise eesmärk on muuta sihtriigi arvamust teatud poliitika suhtes (Esfandiary 2013: 3). Idee on tekitada sihtriigile piisavalt kahju, mis sunnib neid muutma oma poliitilist käitumist (Giumelli 2013: 18). Sanktsioonid võivad sundida kahel viisil: 1) veenda otseselt sihtriigi valitsust, et kaalul olevad küsimused ei ole seda hinda väärt; 2) kaudselt, veendes populaarset ühiskonna gruppi, kes sunniks valitsust alla andma või tekitaks riigis ülestõusu valitsuse kukutamiseks (Pape 1997: 94).

Tegutsemisvõime piiramisega takistatakse sihtriigil oma poliitika edendamist ning poliitiliste eesmärkide saavutamiseks püütakse piirangutega võimalikult suurt kulu tekitada (Giumelli, Ivan 2013: 10). Kulutusi tekitatakse kolmel peamisel viisil: kehtestatakse ekspordipiiranguid, piiratakse importi või pidurdatakse finantsvoogusid (Hufbauer et al. 2007: 44). Giumellile põhinedes kasutatakse seda vastandlike huvide tekkimisel ning nullsummamängule vastavalt määratakse, kes on sanktsioonide kehtestajaks, ja kes sihtriigiks. Kuna otsest tegevusplaani või ootusi välja ei pakuta, võib piiramise eesmärgiks olla ka sihtriigi karistamine teatud käitumise pärast (2013: 18).

Kolmas meede, signaliseerimine, on antud meetmetest kõige leebem, mille kohaselt ei tekitata sihtriigile materiaalselt kahju, vaid eesmärk on saata signaal sihtriigile ja sealhulgas ka teistele, et antud käitumine või poliitika ajamine ei ole rahvusvaheliselt vastuvõetav (Giumelli 2013: 19). See tähendab, et sanktsioonidel on siseriiklik ja sümboolne dimensioon ning sanktsioone kehtestatakse eesmärgiga rahuldada siseriikliku grupi huve või demonstreerida, et valitsus hoolib ja võtab probleemi korral

midagi ette (Hovi et al. 2005: 482). Signaliseerimise eesmärk on ka ennetada ja ära hoida tulevikus sarnaseid rikkumisi (Esfandiary 2013: 4).

Hinnates sanktsioonide mõju valitsuse käitumise järgi, põhinetakse sellele, kas sanktsioonid on veennud valitsust muutma oma käitumist või on sanktsioonid veennud populaarset ühiskonnagruppi, mis valitsuse kukutaks (Pape 1997: 97). Režiimist sõltuvalt on leitud, et sanktsioonid toimivad paremini demokraatlike kui autokraatlike riikide puhul, kuna viimased püüavad leida rohkem viise sanktsioonidest kõrvale hiilimiseks. (Shirazi, Azarbaiejani, Sameti 2015: 112). Pape (1997: 106) on leidnud, et natsionalistlikud riigid on valmis oma rahvuslike huvide ja eesmärkide nimel rohkem kannatama ja kõrgemat hinda maksma. Isegi kõige nõrgemate riikide puhul väline surve pigem tugevdab valitsuse õigusjärgsust kui õõnestab seda (Pape 1997: 107).

Edukuse hindamisel tuleks arvesse võtta ka teisejärgulisi mõjusid, mis pole eelnevalt planeeritud, kuid millest ollakse teadlikud. Majandusarengu aeglustumine ja majanduslangus põhjustavad inimeste heaolu halvenemise, mille tulemusel kasvab korruptsioon ja kuritegevus ning halveneb inimõiguste olukord riigis. Mõjud ilmnevad nii haridus- ja tööjõu näitajates kui ka tervishoiusüsteemis. Ühest küljest on see signaaliks teistele riikidele, et vältida edaspidi reeglite rikkumisi, ning teisest küljest avaldatakse sihtriigile survet muutustega kaasa minemiseks. (Dreyer, Luengo-Cabrera 2015: 27)

Esfandiary ja Fitzpatrick (2011: 151) on oma uuringutes leidnud, et sanktsioonide õnnestumiseks on oluline nende universaalsus, kuna ainult ühepoolised sanktsioonid ei ole efektiivsed. Teiseks on oluline, et sanktsioonid oleksid kehtestatud paindlikult oma eesmärgi saavutamise suhtes, kuna antud meede on mõeldud kunagi läbi saama (Esfandiary 2013: 6). Dizaji ja van Bergeijk on leidnud, et sanktsioonid on edukad ainult kahes etapis: ajal, mil need kehtestatakse, ja ajal, mil toimuvad läbirääkimised nende eemaldamise üle. Lisaks ilmneb 55% käitumise või poliitilise süsteemi muutustest esimese kahe aasta jooksul (2013: 722). Kolmandaks on rõhutatud koostöö ja infovahetuse olulisust sanktsioone kehtestavate osapoolte vahel – saadakse üheselt

aru, mis meetmeid kasutusele võetakse ja mis raskusi nende rakendamisel kaasneb (Esfandiary, Fitzpatrick 2011: 152).

Sanktsioonide ebaõnnestumise põhjused

Kuna sanktsioonide tõttu suureneb valitsuste poolt inimõiguste rikkumiste ja represseerimiste arv, kritiseeritakse sanktsioone efektiivsuses välispoliitiliste eesmärkide saavutamisel (Escriba-Folch 2009: 9). Tocha (2009: 21) on leidnud, et ELi sunnidiplomaatia rakendamisel Iraani suhtes jääb vajaka objektiivsusest ja legitiimsusest ning leiab, et nn piitsa ja prääniku poliitika Iraani juhtumi puhul ei toimi. Samuti on Gebert (2013: 6) seisukohal, et ELil puudub kontroll sanktsioonide kehtestamise ja eesmärkide saavutamise üle ning EL pole piisavalt hästi oma eesmärke avalikkusele teatavaks teinud. Seetõttu peetakse sanktsioonide üheks läbikukkumise põhjuseks lihtsust, mis tähendab, et kehtestatud sanktsioonid pole piisavad seatud eesmärkide saavutamiseks või on eesmärgid seatud liiga ambitsioonikalt või siis puudub vajalik koostöö sanktsioone kehtestavate riikide vahel (Hufbauer et al. 2007: 7).

Teiseks kritiseeritakse, et sanktsioonid ise loovad eeltingimusi ebaõnnestumiseks. See juhtub olukordades, kus sanktsioonid mitte ei nõrgesta sihtriiki, vaid sanktsioonide kehtestamine hoopiski parandab riigisisest koostööd, mille tulemusel leitakse muid alternatiivseid võimalusi sanktsioonide mõju vähendamiseks (Hufbauer et al. 2007: 8). Sanktsioonid on küll aidanud kaasa Iraani poliitilise eliidi sisevõitluse tekitamisele, kuid režiimi pole see nõrgestanud (Borszik 2015: 21). Samuti mõjutab sanktsioonide õnnestumist kohaliku elanikkonna käitumine, kui rahvas näitab protesti asemel üles hoopis toetust ja patriotismi valitseva režiimi suhtes ehk tekib nn *rally-around-the-flag* efekt (Dreyer, Luengo-Cabrera 2015: 24).

Mõningatel juhtudel võib sanktsioone pidada läbikukkunuks juba enne nende kehtestamist. On leitud, et kui sihtriigi eelnev ähvardamine ei näita tema käitumises muutusemärke, ei kavatse sihtriik kuuletuda ka siis, kui sanktsioonid on reaalselt kehtestatud. See võib juhtuda olukordades, kus ähvardus pole esitatud piisavalt usutavalt, et seda tõsiselt võtta. Samuti ei pruugi ähvarduse puhul olla tegemist piisava

meetmega, et sihtriiki üldse mõtlema panna järeleandmistele tegemisele, või siis eeldab sihtriiki, et sanktsioone rakendatakse olenemata sellest, kuidas ähvardustele reageeritakse. (Hovi et al. 2005: 485)

Iraani juhtumi puhul on valitsusliidrid seisukohal, et tuumaprogrammi areng on ainult ettekääne sanktsioonide kehtestamiseks, takistamaks Iraani tugevnemist piirkonnas, ning isegi kui Iraan nõudmistele järele annaks, oleks lääneriikidel ikka midagi ette heita (Tehrantimes 2012). Sellest tulenevalt on Teheran kasutanud sanktsioone välise stiimulina oma tuumaprogrammi arendamiseks ning ollakse arvamisel, et sanktsioonidele järeleandmine tuumaprogrammi osas ei tooks kaasa sanktsioonide vähendamist, vaid hoopis intensiivistumist (Borszik 2015: 24). Rahvusvahelise turvalisuse seisukohast on Waltz (2012: 3) vastupidiselt kriitikale leidnud, et uus tuumarelv omav riik toob kaasa pigem regionaalse ja rahvusvahelise stabiilsuse, kuna vähendab militaarjõudude tasakaalutust.

Kolmandaks võivad sanktsioonide tulemusel sihtriiki abistada piirkonna tugevamad liitlased, sel juhul on keeruline aru saada, kas sanktsioonid on üldse kahju tekitanud (Hufbauer et al. 2007: 8). Uurimustes on leitud, et sanktsioonide tõhusus ei sõltu niivõrd sellest, mitme riigi poolt sanktsioone on kehtestatud, vaid oluline küsimus on, milline on kehtestava riigi isikupära ning tema majandussuhted sihtriigiga (Nyun 2008: 466). Kuna rohkem kui 50% maailmakaubandusest juhitakse regionaalsete kaubanduskokkulepete kaudu nagu EU, NAFTA, ASEAN, APEC ja MERCOSUR, on sihtriigil sellest tulenevalt lihtne oma kaubandus ümber korraldada (Shin, Choi, Luo 2016: 489).

Neljandaks tuuakse sanktsioonide ebaõnnestumise põhjusena välja see, kui sanktsioonide kehtestajad ei jaga ühiseid eesmärke ega pole neid üheselt sõnastanud (Hufbauer et al. 2007: 8) või kui sanktsioonidega kaasnevad liiga suured majanduskulud (Hovi et al. 2005: 481). Tabrizi ja Santini (2012: 7) väidavad, et ELi piirangud küll aeglustavad tuumaprogrammi arengut, kuid arvesse pole võetud teisi tagajärgi ELile, nagu näiteks majanduse edasine destabiliseerimine ja Iraani-ELi suhete halvenemine.

Hoolimata sellest, et kritiseeritakse sanktsioonide efektiivsust poliitiliste eesmärkide saavutamisel, on EL aastate jooksul üha rohkem sanktsioone kasutama hakanud. Giumelli (2013: 16) on leidnud, et ülemäära negatiivsed hinnangud sanktsioonide toimimisele on tekitanud väärade hinnangu antud meetme kasulikkusest. Seetõttu leiab ka Leenders (2014: 27), et hoolimata kriitikast on tegemist asjakohase meetmega poliitilistele kriisidele vastamiseks. Kokkuvõtvalt võib teooria põhjal öelda, et sanktsioone kehtestatakse rahvusvaheliste ja siseriiklike normide ning huvide kaitsmiseks; nende eesmärk on kas sundida sihtriiki oma käitumist muutma, piirata sihtriigi tegevust või saata sihtriigile signaal, et teatud käitumine on olnud taunitav. Efektiivsuse hindamisel tuleks lähtuda sellest, kuidas on sihtriigile kulu tekitatud ning mil moel on avaldatud survet kuuletumiseks. Riigi tegutsemisvõimet piiratakse peamiselt majandussanktsioonidega, mistõttu peaks kulu kajastuma ka riigi majandusnäitajates.

Metoodika

Lähtudes käesoleva bakalaureusetöö eesmärgist, milleks on ELi sanktsioonide efektiivsuse analüüsimine Iraani näite puhul, kasutatakse võrdleva uurimise meetodit, püüdes leida vastust küsimusele, kuivõrd on ELi sanktsioonid soovitud mõju avaldanud. Teooriale põhinedes uuritakse järgnevalt, kuidas ja milliste meetmetega on EL püüdnud Iraani sundida, piirata ning talle märku anda, et on käitunud rahvusvaheliste normide vastaselt. Samuti püütakse leida vastust küsimusele, miks sanktsioone ikkagi kehtestatakse, kui neid ebaefektiivseteks peetakse. Abistavad uurimisküsimused teooriale põhinedes on järgmised: kuidas on täidetud edukate sanktsioonide eeldused – kas sanktsioone on kehtestatud vastavalt sellele, mida tahetakse saavutada; kas riigile avaldati majanduslikku, sotsiaalset mõju, saavutamaks seatud eesmäärke. Vastavalt sellele on püstitatud töö hüpoteesid:

- a) ELi sanktsioonid on toiminud rohkem karistusmeetmena kui käitumise muutmise vahendina;
- b) sanktsioonid võivad olla efektiivsed ja mõjuda ka siis kui nende kehtestamise algne eesmärk jääb tegelikult saavutamata.

Töö empiiriline osa jaguneb kaheks. Esmalt tuuakse välja ELi sanktsioonide eesmärgid ning kehtestatud sanktsioonid Iraani vastu. Aluseks võetakse Euroopa Liidu Nõukogu otsused Iraani suhtes aastatel 2007–2014, andes ülevaate sellest, mis laadi sanktsioone Iraanile on kehtestatud. Empiiria teises osas tuuakse välja sanktsioonide mõju Iraanile. Kuna sanktsioonidega kaasneb majanduslik efekt, põhinetakse uurimise teostamisel erinevatele majandusnäitajatele. Parema võrdluse väljatoomiseks võrreldakse Iraani näitajaid veel kolme teise riigi majandusnäitajatega samal ajaperioodil – Saudi Araabia, Türgi, Venetsueela. Võrdluseks on võetud kolm riiki, kus sellel ajaperioodil pole sanktsioone kehtestatud ning mis on sarnase majandusliku suurusega. Kuna majandus on tsükliline ja näitajad kõiguvad ka sellest tulenevalt, siis aitab võrdlus muude riikidega välja tuua just sanktsioonidest tingitud mõjusid. Ajaperioodiks on valitud 2007–2014 aastad, mis hõlmab nii sanktsioonide algusaastaid kui ka lõpufaasi, mil sanktsioone hakati peatama.

Töös kasutatavad andmed pärinevad Maailmapanga ja Tradingeconomics'i andmebaasidest. Aluseks on võetud kolm peamist näitajat: esiteks SKP indeks, mis on kõige üldlevinum indikaator majandusarengu hindamiseks ja näitab riigi majanduslikku seisundit; teiseks põhinetakse muutustele kaubandussuhetes, tuues välja ekspordi, impordi ja kaubandusbilansi näitajad aastate lõikes; kolmandaks on võetud aluseks viletsuse indeks, mis hõlmab endas inflatsiooni ja tööpuuduse indekseid ning toob välja muutused elanikkonna heaolu tasemes. Väljatoodud näitajate põhjal saab analüüsida, missugust mõju ja mis ulatuses on sanktsioonid avaldanud Iraani majandusele. Kuna sanktsioonide üks meetmeid on majandusliku surve avaldamine, kajastub nende mõju ka majandusnäitajates. Seetõttu võib neid näitajaid analüüsides hinnata ka ELi sanktsioonide tulemuslikkust Iraanis. Teadmistest saab järeldada, milles seisneb sanktsioonide mittetoimimise põhjused.

Empiiriline osa – Iraani sanktsioonid

Antud peatükk keskendub Euroopa Liidu kehtestatud sanktsioonidele Iraani suhtes ning olukorrale Iraanis aastatel 2007–2014, mil sanktsioone kehtestati kõige intensiivsemalt. Peatükk annab praktilise aluse analüüsi tegemiseks. Esimeses osas käsitlen sanktsioonide kehtestamise eesmäärke, seejärel kirjeldan ELi Nõukogu otsustele põhinedes Iraani suhtes aastate lõikes kehtestatud sanktsioone ning viimases osas toon välja sanktsioonide mõju Iraanile.

Euroopa Liidu sanktsioonide eesmärgid

Euroopa Liidus võtab sanktsioone vastu Euroopa Liidu Nõukogu, põhinedes Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklitele 30 ja 31 (Giumelli, Ivan 2013: 5). Sanktsioonide kehtestamisega täidetakse ühest küljest välispoliitikas oma kohustust, võtta teatud olukordades kasutusele meetmeid rahvusvaheliste normide kaitseks, teisest küljest kindlustab antud meetmega EL oma mõjuvõimu – olles maailma kõige suurem kaubandusüksus, peamine rahvusvaheline investor ja suurim finantsabi andja, on ELil suur majanduslik mõjujõud (Dreyer, Luengo-Cabrera 2015: 9). Välja võib tuua viis peamist põhjust, mis ajendavad ELi sanktsioone kasutama: 1) konfliktijuhtimine, 2) demokraatia ja inimõiguste edendamine, 3) konfliktijärgne institutsionaalne tugevdamine, 4) tuumarelvade leviku tõkestamine, 5) rahvusvahelise terrorismi peatamine (Giumelli, Ivan 2013: 6).

Iraani tuumaprogramm sai alguse juba 1950. aastal, mil USA ning teised Euroopa riigid, nagu Prantsusmaa ja Saksamaa, müüsid Iraanile tuumaprogrammi jaoks vajalikku varustust ning 1968. aastal sõlmiti tuumarelvade leviku tõkestamise leping (NPT), mille kohaselt püütakse tõkestada tuumarelvade levikut ja tagada tuumaenergia rahumeelne kasutamine (Aghazadeh 2013: 143). Euroopa Liidule on Iraan oluline kaubanduspartner nafta ja gaasi tootmise osas – 90% EL naftast pärineb Iraanist, mis moodustab Iraani naftaekspordist 18% ning kolmandik Iraani impordist pärineb Euroopa Liidust, mille suurusjärguks hinnatakse 10 kuni 11,3 miljardit eurot (Tabrizi, Santini 2012: 4).

Rahvusvahelise Aatomienergia Agentuuri (IAEA) aruandele põhinedes leiti Iraani juhtumi puhul mitmeid kõrvalekaldeid NPT lepingust tulenevate ohutusnõuete täitmisel ning hakati kahtlema tuumaprogrammi rahumeelsetes eesmärkides. Sellest tulenevalt kutsuti Iraani üles oma kohustusi tõsiselt võtma. Iraanilt nõuti uraani rikastamisega seotud tegevuste täielikku peatamist, raske veega seotud uurimisreaktorite ülevaatamist, lisaprotokolli allkirjastamist ning tegevuste läbipaistvust tagavate meetmete kasutuselevõtmist. (GOV/2006/14)

2006. aasta detsembris, mil sai ilmsiks, et Teheran ei kavatse IAEA-ga koostööd teha, kehtestas ÜRO esimesed sanktsioonid Iraani suhtes (Giumelli 2013: 28). Lisaks ÜRO resolutsioonidele on EL võtnud Iraani suhtes iseseisvalt vastu mitmeid lisanduvaid sanktsioone, piirates kauplemist, finantssektorit, transpordisektorit, kehtestades reisipiiranguid ja külmutades varasid (Euroopa Liidu Nõukogu, 2017). Sanktsioonidega püütakse nõrgestada Iraani valitsemisvõimu ning näidata rahvusvaheliste kohustuste täitmise olulisust (Borszik 2015: 32). Sanktsioonide peatamise tingimuseks on Teherani poolt kindla tegevusplaani väljapakkumine tuumaprogrammi peatamiseks, millele vastutasuks lubatakse ligipääsu ELi turule ning tihedat koostööd tehnoloogia, majanduse ja teistes valdkondades (Giumelli, Ivan 2013: 14).

Kokkuvõtvalt on Euroopa Liidul sanktsioonide kehtestamisel Iraani suhtes kolm peamist eesmärki: sundida Iraani liidreid loobuma tuumarelva ehitamise plaanist, piirangute kehtestamise kaudu tuumarelva valmimise takistamine ning signaali saatmine märguandeks rahvusvaheliste normide järgimise tähtsuse kohta (Giumelli, Ivan 2013: 14-15).

Euroopa Liidu sanktsioonid Iraani suhtes

Teooriale põhinedes avaldatakse sihtriigile survet nii majanduslike kui ka mittemajanduslike meetmetega. Majanduslike meetmetega, nagu kaubandus- ja finantssanktsioonidega püütakse piirata riigi tegutsemisvõimet ja tekitada võimalikult suurt kulu, mis sunniks riiki muutustega kaasa minema. Mittemajanduslike meetmetega, nagu koostöö peatamine, transpordi- ja sissesõidu piirangute kehtestamisega püütakse sihtriiki veenda oma poliitilist seisukohta muutma ning mis on ka signaaliks teistele riikidele. Antud peatükk annab ülevaate, milliseid põhilisi sanktsioone on EL Iraani suhtes kehtestanud.

Põhinedes ÜRO resolutsioonidele kehtestati 2007. ja 2008. aastate jooksul impordi ja ekspordi keelud kaupadele ja teenustele, mis võivad kaasa aidata uraani rikastamise, ümbertöötlemise või raske veega seotud tegevustele Iraanis (2007/140/ÜVJP). Järgneva otsusega keelati relvade ja nendega seotud materjalide tarnimine Iraanist (2007/246/ÜVJP). Seejärel hakati kontrollima finantseerimisasutuste tegevust ning transportõhusõidukite ja kaubalaevade poolt veetavaid kaubalaste ning kokkuvõtvalt kehtestati piiranguid sel ajal ÜRO resolutsioonide kohaselt 40 isikule ja 35 asutusele ning lisaks sellele EL Nõukogu poolt veel 20 isikule ja 18 asutusele (2008/652/ÜVJP). Piiranguid kehtestati näiteks Iraani Aatomiaenergiaorganisatsioonile (AEIO) (2007/140/ÜVJP) ja Iraani kaitse- ja relvajõudude logistilise toe ministriumile (MODAFL) üksusele, kes vastutab uuringute ja arendusprogrammide eest ning toetab raketi- ja tuumaprogramme. Samuti piirati *Bank Melli* tegevust, kes annab finantstoetusi (2008/479/ÜVJP) ja Nõukogu otsusega külmutati Iraani pankade filiaalide ning tütarettevõtjate varad (2008/842/ÜVJP).

2010. ja 2011. aastal hakati sanktsioone laialdasemalt kehtestama. 2010. aasta resolutsiooniga keelati eksport ja import toodetele, mis on kirjas tuumatarneriikide grupi ja raketitehnoloogia kontrollrežiimi loendites; ka kaupadele, mis võivad aidata kaasa uraani rikastamise, ümbertöötlemise või raske veega seotud tegevustele ning relvade, sõjaväeüksuste ja –seadmetega seotud tegevustele. Samuti keelati investeringute ja vahendusteenuste pakkumine ning rahastamine või rahalise abi osutamine. Keelati Iraani nafta- ja maagaasitööstuse olulistele sektoritele varustuse ja

tehnoloogia müümine, ka abi andmine äriühingutele, kes on seotud nafta- ja gaasitööstusega. (2010/413/ÜVJP)

2011. aastal pöörati tähelepanu inimõiguste olukorrale riigis. Suurenenud hukkamiste ja repressioonide arv Iraani kodanike vastu, kes võitlevad sõnavabaduse ja rahumeelse kogunemisõiguse eest, õigustas piirangute kehtestamist antud tegude eest vastutavatele isikutele (2011/235/ÜVJP). Nende aastate jooksul kehtestati enim piiranguid Iraani Islamivabariigi laevandusettevõtte IRISLi tegevusele, kus sanktsioone kehtestati esialgu selle filiaalidele ja tütarettevõtetele, kes on seotud keelatud kauba veoga (2010/413/ÜVJP). Hiljem lisati loendisse ka ettevõtte juhtkond ning tütarettevõtted Hong Kongis ja Mani saarel, kes on IRISLi omandis või kontrolli all (2011/299/ÜVJP).

2012. aastal leiti Rahvusvahelise Aatomienergiaagentuuri aruande järeldustele põhinedes, et tuleks tugevdada kontrolli Iraani finantssüsteemi üle. Sellest tulenevalt kehtestati piiranguid Iraani toornafta ja naftasaaduste impordile, kulla, väärismetallide ja teemantide müügile ning uute Iraani vääringus pangatähtede ja müntide tarnimisele Iraani Keskpangale. Samuti leidis ELi Nõukogu, et Iraan pole läbirääkimistes tõsiselt osalenud ega arvestanud rahvusvahelist muret tuumaprogrammi pärast ning Nõukogu laiendas veelgi piiravate meetmete kehtestamist. Iraanist keelati maagaasi importimine ning olulise grafiidi ning toormetalli või nende pooltoodete eksportimine, mis aitaksid kaasa rakettide väljatöötamisele. Keelati ka laevavarustuse ja tehnoloogia müümine ning uute naftatankerite ehitamine Iraanile. (2012/635/ÜVJP)

Kokkuvõtvalt on EL kehtestanud iseseisvalt Iraani suhtes mitmeid sanktsioone.

- Kaubandussektoris keelustati eksport ja import toodetele, mis võivad aidata kaasa uraani rikastamisele, ümbertöötlemisele või raske veega seotud tegevustele.
- Finantssektoris kehtestati piiranguid Iraani Keskpangale ja suurematele kommertsbankadele: külmutati varasid, jälgiti finantseerimisasutuste tegevust, keelati laenude ja finantsabi andmine ning investeringute tegemine.
- Transpordisektoris kontrolliti veetavaid kaubalaste ning keelati Iraani kaubalennukite ja -laevade hooldamine ja teenindamine.

- Kehtestati reisipiirangud ja külmutati loetellu kantud isikute ja organisatsioonide varasid, kes on seotud tuumaenergiaalase tegevusega või tuumarelvade kandevahendite väljatöötamisega. Loetellu lisati ka isikud, kes on seotud inimõiguste rikkumisega.

2013. aasta novembriks jõuti läbirääkimiste tulemusel Iraani ja E3/EL+3 (Prantsusmaa, Ühendkuningriik, Saksamaa ja EL + USA, Venemaa ja Hiina) riikide vahel vahekokkuleppele ning mõned sanktsioonid peatati. 14. juuli 2015 võeti vastu ühine laiaulatuslik tegevuskava Iraani sanktsioonide lõpetamiseks. ÜRO Julgeolekunõukogu kiitis tegevuskava heaks 20. juulil ning 16. jaanuaril 2016 peatati kõik ELi tuumaenergiaalased majandus- ja finantssanktsioonid Iraani vastu. Põhinedes IAEA uuringutele, oli Iraan rakendanud ühises laiaulatuslikus tegevuskavas kokkulepitud tuumaenergiaalaseid meetmeid. Endiselt jätkuvad aga sanktsioonid inimõiguste rikkumistega seotud juhtumite puhul. (Euroopa Liidu Nõukogu, 2017)

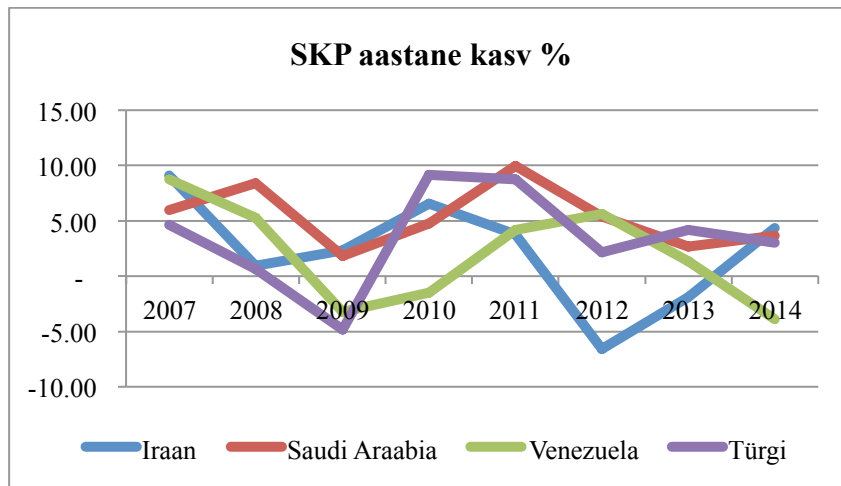
Sanktsioonide mõju Iraanile

Käesolev peatükk keskendub sanktsioonide mõjule Iraani majandusele ja ühiskonnale tervikuna. Selleks et majanduse tsüklilisusest tulenevaid ilminguid eristada sanktsioonidest tuleneva mõjuga, võrdlen Iraani majandusnäitajaid kolme teise sarnase riigiga – Saudi Araabia, Türgi ja Venetsueela, kus antud ajaperioodil pole sanktsioone kehtestatud ning mis on sarnase majandusliku suurusega. Teooriale põhinedes peaksid sanktsioonid survestama sihtriigi valitsust ja tekitama majandusliku kulu, mis sunniks muutma poliitilist käitumist. Erinevad kaubandus- ja finantspiirangud peaksid kaasa tooma majanduslanguse ning põhjustama riigis puuduse. Ajaperioodiks on valitud aastad 2007–2014, mis hõlmab nii sanktsioonide algusaastaid kui ka lõpufaasi, mil hakkas toimuma sanktsioonide peatamine.

Sanktsioonide algusaastatel 2007. ja 2008. a langes SKP näitaja: 9,1% aastane kasv langes 0,9%-ni ning inflatsioon tõusis kuni 25,5%-ni. 2009. aastast on näha sanktsioonidega kohandumist ning majandusnäitajad paranevad kuni 2010. aastani. Samuti ilmneb teiste riikidega võrreldes, et kui 2009. aastal on näha globaalsest majanduskriisist tingitud langust, on Iraani majanduses sel ajal tõusuperiood. 2011. aastal, mil kehtestati täiendavad sanktsioonid, hakkab mõju ilmnema ka majandusnäitajates. Sanktsioonid jõudsid haripunkti 2012. aastal, mil SKP langes -6,6% tasemeni ning inflatsioon, mis 2010. aastal oli 10,1%, on 2012. aastaks tõusnud 27,4%-ni. Inflatsiooni tõttu on Iraani valuuta riaal dollari suhtes langenud 80% võrra (Moret 2015: 125).

Iraan	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
SKP kasv aastas (%)	9,1	0,9	2,3	6,6	3,7	-6,6	-1,9	4,3
Inflatsioon (% aastas)	17,2	25,5	13,5	10,1	20,6	27,4	39,3	17,2
Töötuse määr	10,6	10,5	12,0	13,5	13,3	13,1	12,9	12,8

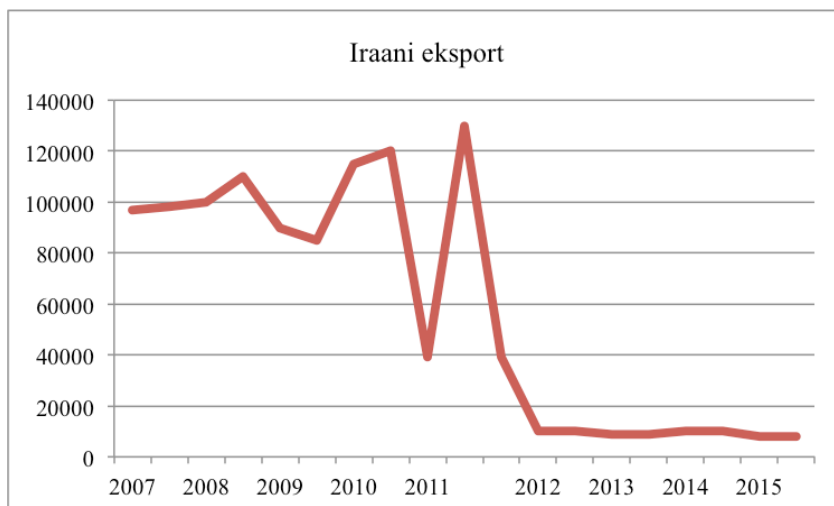
Tabel 1. Iraani majandusnäitajad. Allikas: Maailmapanga andmebaas.

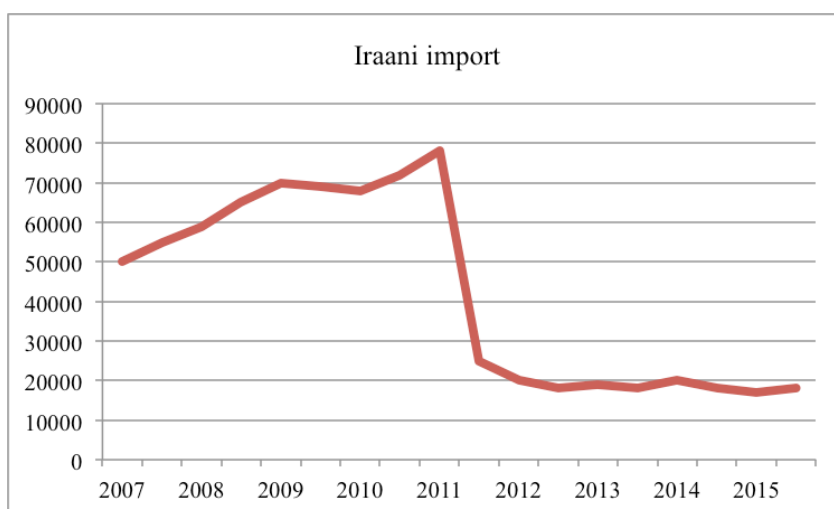
Joonis 1. Sisemajanduse kogutoodangu kasv aastas protsentides. Allikas: Maailmapanga andmebaas.

Majandusnäitajatest ilmneb kehtestatud piirangute mõju ekspordile ja impordile. Iraani import jõudis kõrgpunkti 2010. aastal, mil selle maht oli 75 458 miljonit dollarit, kuid 2011. aastal langes järsult, jäädes ligikaudu 20 000 miljoni dollari juurde. 2011. aastal saavutas eksport kõigi aegade kõrgeima tulemuse, 145 515 miljonit dollarit, kuid pärast 2012. aastat on näitajad langenud, jõudes 2014. aastal kõigi aegade madalaimasse punkti, 5 430 miljoni dollari juurde. (Tradingeconomics andmebaas)

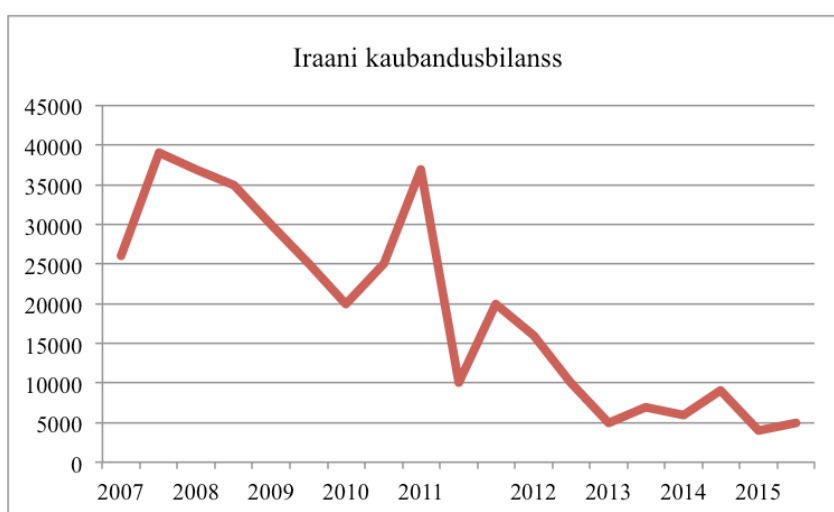
Toornafta müük on vähenenud 60% võrra – eksport on langenud 2011. aastal 2,5 miljonit barrelit päevas ja 2013. aastal 1,1 miljonit barrelini päevas (Katzman 2016: 55). Maailmapanga hinnangul on Iraan ekspordi vähenemise tõttu kaotanud 2012–2014 aastatel 17,1 miljardit dollarit ning sanktsioonide tulemusel on külmutatud varade väärtus tõusnud 107 miljardini dollarini (Devarajan, Mottaghi 2015: 1). Sellegipoolest on väliskaubandusbilanss aastate jooksul jäänud positiivseks.

Joonis 2. Iraani eksport (millionites dollarites). Allikas: Tradingeconomics andmebaas.

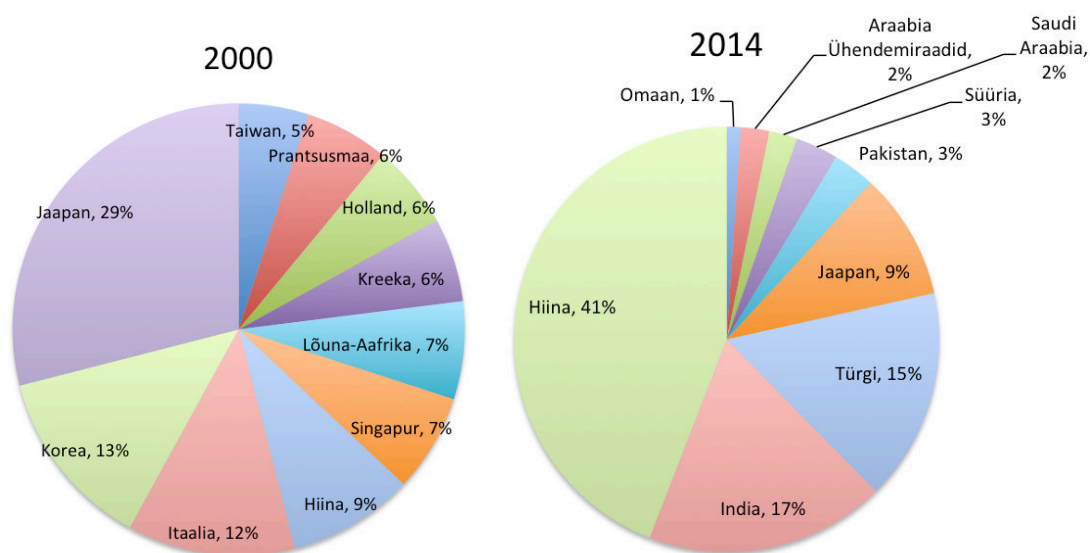

Joonis 3. Iraani import (millionites dollarites). Allikas: Tradingeconomics andmebaas.

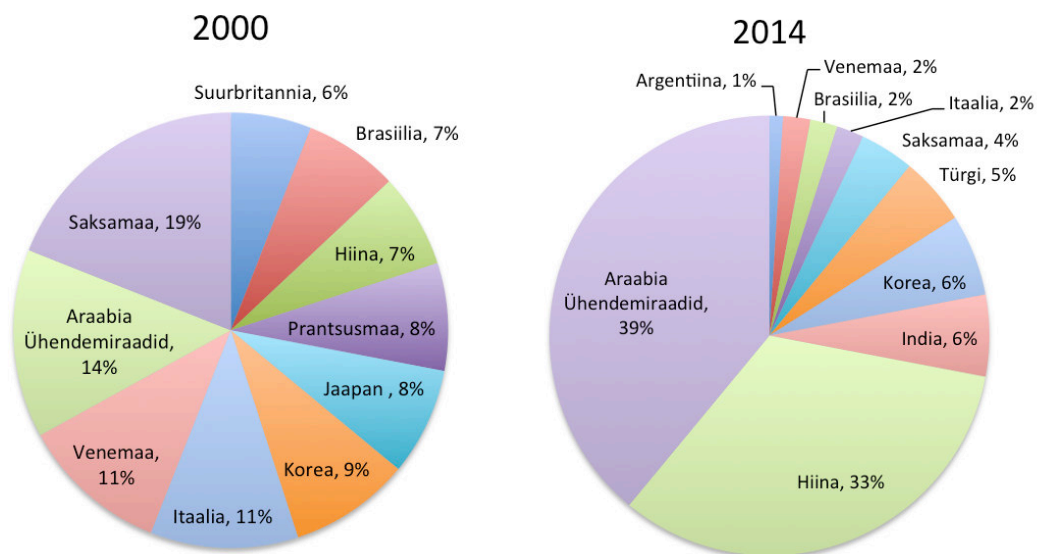

Joonis 4. Iraani väliskaubandusbilanss (miljonites dollarites). Allikas: Tradingeconomics andmebaas.

Sanktsioonide tulemusena toimus olulisi muutusi kaubanduspartnerite osas. Iraani eksport Euroopa Liitu on märgatavalt kahanenud ning import on vähenenud rohkem kui 50% (Devarajan, Mottaghi 2015: 5). Kui 2011. aastal oli Euroopa Liidu ekspordi väärtuseks ligikaudu 17 000 miljonit eurot, siis 2013. aastaks on eksport langenud 1000 miljoni euroni (Euroopa Komisjon, 2017). Samuti on langenud impordi näitajad – Saksamaa import Iraani on kahanenud 19%-lt neljale protsendile ning Itaalia puhul 11%-lt kahele protsendile. Kaubanduspartnerite osas on Iraan ümber orienteerunud Aasia riikidesse – kaks kolmandikku toornafta ekspordist on läinud Aasiasse (Tabrizi, Santini 2012: 4). Hiinast on saanud Iraani peamine kaubanduspartner, kelle osakaal ekspordis on 41% ja impordis 33%. Samuti on kasvanud eksport Indiasse (17%) ja Türgi (15%). Peamiseks impordipartneriks on saanud Araabia Ühendemiraadid (39%), kelle kaudu käib ka kaubandus Iraani ja kolmandate osapoolte vahel, vähendamaks sanktsioonide mõjusid (Fulton 2010). Iraani peamine ekspordiartikkel on nafta (80%) ning muud ekspordiartiklid on keemia- ja naftakeemiatööstuse tooted, puuviljad ja pähklid, tsement, rauamaak ja vaibad; Iraani peamised impordiartiklid on erinevad tööstus- ja tarbekaubad, tehnilised teenused ning toiduained (CIA, The World Factbook).

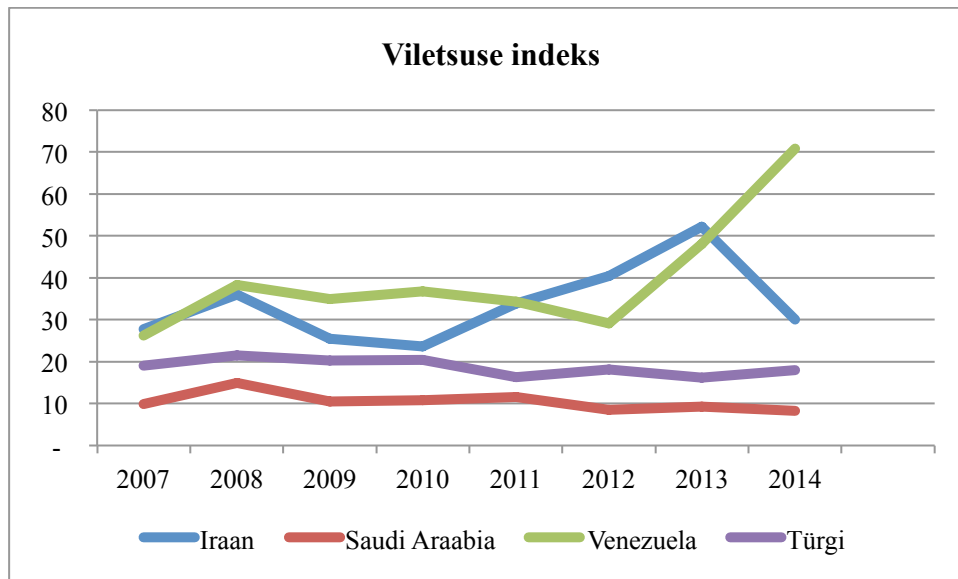

Joonis 5. Iraani 10 peamist ekspordiriiki (Devarajan, Mottaghi 2015: 5).

Joonis 6. Iraani 10 peamist impordiriiki (Devarajan, Mottaghi 2015: 6).

Kaubanduses ja finantsteenustes kehtestatud piirangud on aeglustanud riigi majanduslikku tegevust. Viletsuse indeks näitab elanikkonna olukorra halvenemist. Olgugi, et võrreldes Saudi Araabia ja Türgiga on Iraani näitaja olnud aastate lõikes kõrgem, on 2010. aastast näha olukorra süvenemist. Inflatsioon on põhjustanud kahe- ja kolmekordse hinnakasvu. Aastatel 2011 kuni 2012 on põhiliste toiduainete, nagu leib, piim ja juurviljad, hinnad kasvanud 47% (Giumelli, Ivan 2013: 15). Samuti on olulisel määral suurenenud tööpuudus ja vaeghõive. Näitajate kohaselt jääb töötus 12% juurde, kuid tegelikkuses hinnatakse mitte hõivatute osakaaluks 20% (Dreyer, Luengo-Cabrera 2015: 61). Pankadele kehtestatud piirangud ning finantskommunikatsiooni ühingust SWIFT väljaheitmine on takistanud ligipääsu rahvusvahelisele võrgustikule, mis on tekitanud Iraanis puuduse farmaatsia- ja meditsiinisektorites (Dreyer, Luengo-Cabrera 2015: 51). 2012. aastal vähenes USA ja EU ravimitööstuste import Iraani 30% (Namazi 2013: 1). Selle tagajärjel on tekkinud raskusi arstiabi andmisel ning kasvanud on sõltuvus musta turu kaubandusest (Karimi 2013).

Joonis 7. Viletsuse indeks. Allikas: Maailmapanga andmebaas.

Siseriiklikult peetakse tuumaprogrammi tehnoloogilise protsessi ja teadussaavutuste sümboliks (Borszik 2015: 25). 2013. aastal läbiviidud küsitlus näitas, et 68% iraanlasi toetab tuumaprogrammi arendust (Crabtree 2013). Iraani kõrgeim juht Ayatollah Ali Khamenei, väljendas arvamust, et sanktsioonidega tahetakse piirata Iraani tehnoloogia ja teadusarengut ning kaks ametiaega järjest presidendiametis olnud Mahmoud Ahmadinejad püüdis sanktsioonide vältimiseks läbi viia uudset makroökonomilist poliitikat, mille eesmärk oli viia nafta rikkus madala sissetulekuga elanikkonnani (Borszik 2015: 28). Sellega seoses reformiti toetuste jagamist, mis suurendas sularahamakseid, erastati riigivarasid ning kasvas kiire tootlusega väikelaenu andmine – see suurendas nõudlust raha järele ning koos kõrge imporditasemega tekitas antud olukord kiire inflatsioonikasvu, mille tulemusena kannatasid väike- ja keskmise suurusega tootjad (Dreyer, Luengo-Cabrera 2015: 60). 2010. aastast avaldasid sanktsioonid Teheranile suuremat survet ning Iraani valitsev eliit suunas sanktsioonidest tuleneva pinget administratsiooni vastu, mille tulemusena kujunes poliitilise eliidi seas välja uus konsensus ning 2013. aastal valiti presidendiks Hassan Rouhani, kes võttis sihiks läbirääkimistesse astumise ja sanktsioonide lõpetamise (Borszik 2015: 31).

Kokkuvõtvalt on näha, et sanktsioonide esimesed aastad märkimisväärt mõju Iraani majandusnäitajatele ei avaldanud. Sanktsioonidest tulenev mõju hakkas ilmema alates

2010. aastast ja jõudis haripunkti 2012. aastal, mil SKP näitaja on muutunud negatiivseks ning inflatsioon järsult suurenes. Sanktsioonide surve on muutunud Iraani kaubanduspartnerid, kaubandus on suunatud Aiasiasse ning kasvanud on Hiina osatähtsus. Kaubanduse ja finantsteenuste piiramine on aeglustanud majanduslikku tegevust, mis on suurendanud tööpuudust ja tsiviilelanikkonna olukorra halvenemist riigis. Täiendavate sanktsioonide ja süveneva surve tulemusel on hakatud kahtlema presidendi valitsemismeetodites, mis on kaasa toonud eliidi seas uue konsensuse tekkimise.

Järeldused sanktsioonide toimimisest Iraanis

Antud peatüki eesmärk on vastata uurimuse käigus püstitatud küsimusele, kas sanktsioonid on põhjendatud meede välispoliitiliste eesmärkide saavutamiseks ning mis eesmärgil neid kehtestatakse, ehkki leitakse, et sanktsioonid ei ole olnud efektiivsed. Sellest tulenevalt analüüsin, kuidas on täidetud edukate sanktsioonide eeldused – kas sanktsioone on kehtestatud vastavalt sellele, mida tahetakse saavutada; kas riigis tekkis eeldatud majanduslik ja sotsiaalne mõju saavutamaks seatud eesmärgid.

ELi sanktsioonide peamiseks eesmärgiks on olnud Iraanis tuumarelva valmistamise tõkestamine, kuna selles nähakse ohtu rahvusvahelise rahu ja turvalisuse säilitamisele. Sanktsioone on kasutatud alternatiivina militaarjõu kasutamisele ning see on aidanud kaasa regioonis stabiilsuse hoidmisele. ELi Nõukogu otsustest ilmneb, kuidas sanktsioonidega on piiratud Iraani tegutsemisvõimet ning peamine rõhk on pandud majandussanktsioonidele. Teooriale põhinedes püütakse majandussanktsioonidega sihtriigile võimalikult suurt kulu tekitada, mis sunniks neid muutustega kaasa minema.

Teooriast lähtuvalt on sanktsioonid efektiivsed peamiselt esimestel aastatel ning need on mõeldud ükskord läbi saama. Kuna Iraani puhul esimesed aastad oodatud tulemusi ei andnud, on sanktsioone aastate jooksul täiendatud ja karmistatud. Esialgsed suunatud sanktsioonid kandusid üle laiaulatuslikeks sanktsioonideks, avaldades negatiivset mõju riigile tervikuna. Algusaastate läbikukkumise põhjuseks võib pidada, et eesmärgid olid selgelt piiritlemata ning puudus kontroll selle üle, kuidas sanktsioonid riigis toimivad. Seetõttu mõjusid sanktsioonid rohkem karistusmeetmena, kui käitumise muutmise vahendina ning see on aidanud kaasa tuumaprogrammi arengu aeglustamisele. Iraani käitumisest saab ka järeldada, et sanktsioonid ei olnud piisavalt karmid, nii et neile osutus kasulikumaks sanktsioonidele mitte järele anda.

Sanktsioonid on püüdnud veenda Iraani valitsust läbirääkimistesse astuma ning oma poliitilist seisukohta muutma, kuid Iraan on keeldunud turvalisust tagavate meetmete üle arutlemisest, lisaprotokollide sõlmimisest ning edasiste kohtumiste kokkuleppimisest. Samuti on Iraani tuumaprogrammi arengust saanud rahvuslik sümbol, millel on

siseriiklik toetajaskond. Sellest tulenevalt leiab Iraan, et ratsionaalselt on mõttekam otsida alternatiivseid viise sanktsioonidest pääsemiseks kui nõutud tingimusi täitma hakata. Teooriale põhinedes on selline käitumine omane just autokraatlikele riikidele. Iraan leiab, et sanktsioonidega püütakse tagasi hoida nende tehnoloogilist arengut ning riigi tugevnemist piirkonnas. Sellest võib järeldada, et sanktsioonide eesmärgid ja seisukohti pole Iraani jaoks piisavalt ära põhjendatud, mis teooria seisukohast on üks olulisemaid edukate sanktsioonide eeldusi.

Teooriale toetudes kaasneb efektiivsete sanktsioonidega teatud peibutus, mis motiveerib sihtriiki kuuletuma ning optimaalsed sanktsioonid peaksid moodustuma positiivsete ja negatiivsete tingimuste kombinatsioonist. Iraani juhtumi puhul pakuti tuumaprogrammi peatamisele vastutasuks ligipääsu ELi turule ning riikidevahelist tihedamat koostööd, mida võib pidada positiivseks tingimuseks. Teisest küljest rakendati Iraani suhtes mitmeid piiravaid meetmeid, mis oleks pidanud avaldama piisavat survet, et muutustega kaasa minna. Võttes arvesse, et tuumaprogrammi arendamine on Iraanis kestnud aastaid ning sümboliseerib tehnoloogilist progressi riigis, võib väita, et välja pandud peibutus ei olnud piisav ning seatud eesmärgid ei olnud proportsioonis sellega, mida sihtriigilt nõutakse.

Sanktsioonid finantssektoris, transpordis ja kaubanduses on aidanud piirata Iraani võimet hankida tuumaprogrammi arenguks vajalikku lisavarustust ning Iraan on sunnitud oma varustajaid pidevalt vahetama. See on küll aeglustanud tuumaprogrammi arengut, kuid sellegipoolest pole suudetud seda täielikult peatada. Majandusnäitajatest ilmneb, et Iraani majanduslik olukord on sanktsioonide karmistamisel halvenenud. SKP indeksi järgi võib sanktsioone alates 2012. aastast hinnata üsna intensiivseteks, mil indeksi väärtus on muutunud negatiivseks ning langenud on ka Iraani kaubanduse näitajad. Sellest tulenevalt võib öelda, et kuigi pole sanktsioonid esimestel aastatel erilist mõju avaldanud, on hilisemad laialdasemad sanktsioonid olnud edukad Iraanile kulu tekitamisel ja avaldanud survet kuuletumiseks.

Kuigi EL on Iraanile oluline kaubanduspartner ja vastupidi, mida peetakse edukate sanktsioonide eelduseks, on Iraanil kui ühel peamisel naftariigil maailmas üsna kerge

oma kaubandust ümber orienteerida. Sanktsioonid on avanud Aasia riikidele soodsa võimaluse nafta saamiseks ning selle tulemusena on vähenenud kaubandus ELi liikmesriikidega, kuid suurenenud on sõltuvus Hiinast ja teistest riikidest, kes pole sanktsioonidega kaasa läinud. See aga näitab, et kui üks kolmandik maailma majandusriikidest ei lähe sanktsioonide kehtestamisega kaasa, on sihtriigil võimalus sanktsioonide mõjusid vältida ning leida alternatiivseid turge.

Sanktsioone on kehtestatud ka inimõiguste rikkumistega seotud juhtumite puhul, mis pole esialgselt nende eesmärgiks olnud. Teooriale põhinedes püütakse küll sanktsioonidega edendada demokraatia ja inimõiguste levikut, kuid samas heidetakse sanktsioonidele ette, et need põhjustavad inimõiguste olukorra halvenemist. Taolist mõju on näha ka Iraani juhtumi puhul – sanktsioonide kehtestamisega on suurenenud inimõiguste rikkumiste arv, mistõttu on veel eraldi sanktsioone kehtestatud. See omakorda tekitab vastuolu sanktsioonide toimimise efektiivsuses ning juhib tähelepanu sellele, et sanktsioone kehtestades tuleks silmas pidada esialgseid eesmärke.

ELi Nõukogu otsustele põhinedes kehtestati sanktsioone Iraani Keskpangale ning keelati väärismetallide ost ja müük, mille tulemusena on Iraani valuuta riaal langenud ja inflatsioon kiiresti tõusnud. Pidades silmas sanktsioonide eesmärki – Iraani tuumaprogrammi arengu peatamist – on näha, et meetmed eesmärgi saavutamiseks on väga laialivalguvad. Kuna esialgsed piirangud ei andnud oodatud tulemusi, võeti kasutusele rangemaid meetmeid majanduse survestamiseks. Samas, teooriale põhinedes, on sanktsioonid mõeldud ükskord ka läbi saama ning eesmärgid tuleks seada nii, et antud tingimusi on võimalik sihtriigil täita. Iraani puhul lisanduvate sanktsioonide kehtestamine on tõepoolest kaasa toonud lisaprotokolli sõlmimise ning läbirääkimistesse astumise ja tänaseks on mitmed sanktsioonid peatatud, nii et olukorrast võib järeldada, et Iraan oli sunnitud nõudmistele järele andma.

Kuigi kritiseeritakse sanktsioonide toimimise efektiivsust, on nende kehtestamine kriitikast hoolimata hoopis kasvanud. Antud juhtumi puhul on näha, kuidas Iraani vastu on kehtestatud mitmeid piiranguid majanduse survestamiseks, kuid lisaks on kehtestatud piiranguid seoses inimõiguste rikkumiste juhtumitega, mis antud kontekstis

pole tuumaprogrammi arenguga otseselt seotud. Samuti puudub ELil ülevaade sanktsioonide mõjudest ning heidetakse ette, et eesmärgid ja põhjused pole piisavalt selgeks tehtud. Seetõttu võib väita, et Euroopa Liit kehtestab sanktsioone siseriiklikest huvidest lähtudes, eesmärgiga demonstreerida laialdasemale üldsusele, et teatud olukordades ei jääda pealtvaatajaks. Antud käitumises on näha, kuidas eesmärk ei ole ainult muutuste kaasatamine, vaid sanktsioone on kasutatud karistusmeetmena, mille abil EL püüab rahvusvahelisele kogukonnale signaale anda ja ennast kehtestada.

Eelnevale tuginedes võib öelda, et töö metoodika osas püstitatud hüpoteesid on leidnud kinnitust.

- a) ELi sanktsioonid Iraanis on toiminud rohkem karistusmeetmena;
- b) sanktsioonide efektiivsus ja mõju võib ilmnedagi ka siis, kui nende kehtestamise algne eesmärk jääb tegelikult saavutamata.

Järeldustele põhinedes võiks edaspidi silmas pidada kehtestatud sanktsioonide vastavust seatud eesmärkidele ning teostada järelvalvet sanktsioonide toimimise ja efektiivsuse üle sihtriigis. See tagab parema ülevaate tekitatud mõjudest ning aitab edaspidiseid sanktsioone paremini planeerida. Kuna sanktsioonid tekitavad teatud kulu ka kehtestaja riigile, on see oluline aspekt, et endale tekitatud kulutused ei muutuks suuremaks kui sihtriigi kulud. Samuti võiks edaspidi arvesse võtta sihtriigi eripärasid, mis mõjutavad sanktsioonide toimimist riigis. Iraani puhul on tegemist riigiga, kelle majandus põhineb nafta tootmisele, mistõttu leiab Iraan oma naftale turgu igalpool maailmas. Seega ainult ühepoolsed sanktsioonid keskmise suuruse riigi puhul nagu Iraan, ei toimi.

Kokkuvõte

Bakalaureusetöö eesmärk oli analüüsida EL sanktsioonide põhjal Iraani vastu, miks hoolimata kriitikast sanktsioone üha rohkem on kasutama hakatud. Sellest tulenevalt uuriti, kuidas täitsid Euroopa Liidu sanktsioonid aastatel 2007–2014 Iraani suhtes välispoliitilisi eesmärke. Sanktsioonide puhul on vaieldud selle üle, kui efektiivne on antud meede poliitiliste eesmärkide saavutamisel.

Töö jaguneb kolmeks osaks. Esimeses osas antakse ülevaade sanktsioonide teoreetilisest poolest ja leitakse kriteeriumid, millele põhinedes sanktsioonide efektiivsust hinnata. Sanktsioone kehtestatakse peamiselt lääneriikide poolt rahvusvaheliste huvide kaitsmiseks ning nende eesmärk on muuta sihtriigi poliitilist käitumist. Sanktsioonidel on kolm peamist eesmärki: sundida sihtriiki oma käitumist muutma, piirata sihtriigi tegutsemisvõimet (mis on ka karistav meede), ning signalseeriv eesmärk, millega rõhutatakse rahvusvaheliste kohustuste täitmise tähtsust ja näidatakse üles oma poolehoidu. Kehtestamisel lähtutakse soovitud eesmärgist ning sellest tulenevalt võivad sanktsioonid olla: majanduslikud või mittemajanduslikud; suunatud või laiaulatuslikud; kehtestatud ühepoolset või mitmepoolset.

Oma uurimisküsimusele vastuse leidmiseks on töö teises osas välja toodud Euroopa Liidu eesmärgid piiravate meetmete kehtestamisel ning kehtestatud sanktsioonid Iraani suhtes. Seejärel on analüüsitud sanktsioonide mõjusid Iraanile. Lisaks ÜRO resolutsioonidele kehtestas Euroopa Liit iseseisvalt piiravaid meetmeid Iraani suhtes, kuna oli rikunud NPT leppes tulenevaid tingimusi. Sanktsioonide eesmärk oli veenda Iraani täitma rahvusvahelisi kohustusi, takistada uraani rikastamise ja tuumarelvade levikuga seotud tegevusi. Sanktsioonide peatamise tingimuseks oli Iraani poolt kindla tegevuskava väljapakumine tuumaprogrammi peatamiseks, millele vastutasuks pakuti Iraanile ligipääsu ELi turule ning tihedamat koostööd majanduse ja tehnoloogia valdkondades.

Välispoliitiliste eesmärkide saavutamiseks piiras Euroopa Liit mitmeti Iraani tegutsemisvõimet püüdes riigile võimalikult suurt kulu tekitada. Sanktsioonidest

tulenevate mõjude väljatoomiseks on Iraani majandusnäitajaid võrreldud veel kolme riigiga – Saudi Araabia, Türgi ja Venetsueela, kellele antud ajaperioodil pole sanktsioone kehtestatud. See aitab eristada majanduse tsüklilisusest tulenevaid kõikumisi sanktsioonide põhjustatud mõjudest. Majandusnäitajatest ilmneb, kuidas sanktsioonide esialgsed aastad ei andnud oodatud tulemust, mistõttu on aastate jooksul sanktsioone karmistatud. Tulemusena on SKP indeks muutunud negatiivseks; kaubanduse näitajad, nagu eksport, import ja kaubandusbilanss on märkimisväärselt langenud ning kiirelt on kasvanud inflatsioon ja tööpuudus. Kaubandus ELiga on viidud nullilähedale ning kasvanud on kaubandus Aasiaga, eriti on suurenenud sõltuvus Hiinast.

Bakalaureusetöö põhjal võib järeldada, et sanktsioonid on olnud edukad Iraanile kulu tekitamises ning seega on mõjunud rohkem karistusmeetmena, kui käitumise muutmise vahendina. Samuti leiti töö käigus, et isegi kui sanktsioonid ei ole esialgseid eesmärke täitnud, võib sanktsioonide efektiivsus seisneda milleski muus, kui mõõdetavas efektis nagu näiteks ELi seisukohtade teatavaks tegemine ja tuumaprogrammi arengu aeglustamine.

Summary

The effectiveness of sanctions as an influencing measure on an average-size country:
European Union sanctions against Iran

The objective of this thesis is to analyze on the basis of European Union sanctions against Iran why, despite criticism, sanctions are increasingly used. It was consequently examined how EU sanctions against Iran from 2007–2014 fulfilled foreign policy objectives. There is debate over sanctions regarding how effective the measure is in fulfilling policy objectives.

The thesis is divided into three parts. In the first part, an overview of the theoretical side of sanctions is provided and criteria are determined by which to assess the effectiveness of sanctions. Sanctions are introduced primarily by Western countries to protect international interests and their objective is to change the target country's political behavior. Sanctions have three principal objectives: to force the target country to change its behavior, to restrict the target country's operational capability, which is also a punitive measure, and a signaling objective with which to emphasize the importance of compliance with international obligations and demonstrate support. Sanctions are imposed based on their desired purpose and, as a result, sanctions may be categorized as economic or non-economic, directed or comprehensive and unilaterally or multilaterally imposed.

In order to seek an answer for the research question, the second part of the thesis outlines the EU's objectives in imposing restrictive measures and sanctions imposed on Iran. The effects of the sanctions on Iran are then analyzed. In addition to UN resolutions, the EU independently imposed restrictive measures on Iran as terms agreed upon under the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons (NPT) had been violated. The objective of these sanctions was to persuade Iran to comply with international obligations as well as prevent uranium enrichment and nuclear proliferation activities. The condition for suspending sanctions was Iran offering a

specific action plan for halting its nuclear program, in return for which Iran was offered access to the EU market and closer cooperation in the economic and technological fields.

In order to achieve its foreign policy goals, the EU restricted Iran's operational capability in many ways in an attempt to cost the state as much as possible. In order to illustrate the impacts of the sanctions, Iran's economic indicators are compared with those of another three countries — Saudi Arabia, Turkey and Venezuela, upon whom sanctions were not imposed during the given period. This helps distinguish between cyclical economic fluctuations and effects caused by sanctions. Economic indicators reveal how the initial years of the sanctions did not give the expected results, due to which the sanctions are made tougher over the years. As a result, the GDP index has run negative, trade indicators such as exports, imports and the trade balance have fallen significantly and inflation and unemployment have increased rapidly. Trade with the EU has diminished to almost zero and trade with Asia has increased; dependence on China has increased in particular.

Based on this thesis, it can be concluded that sanctions have been successful in costing Iran and have thus acted as more of a punitive measure than as a means of changing behavior. Also determined in the course of the thesis is that even if sanctions have not fulfilled their initial objectives, their efficacy may lie elsewhere than in measurable effects, such as in making EU positions known and slowing down the development of a nuclear program.

Kasutatud allikad ja kirjandus

- Aghazadeh, Mahdieh. (2013). „A Historical Overview of Sanctions on Iran and Iran's Nuclear Program“ *Journal of Academic Studies* 14 (56): 137-159.
- Alexander, Kern. 2009. „Economic Sanctions“ *Palgrave Macmillan*.
- Borszik, Oliver. 2015. “International sanctions against Iran and Teheran's responses: political effects on the targeted regime” *Contemporary Politics* 22 (1): 20-39.
- CIA The World Factbook: ülevaade Iraanist, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html> (külastatud 4 veebruar 2017).
- Crabtree, Steve. 2013. “Half of Iranians Lack Adequate Money for Food, Shelter” *Gallup*, <http://www.gallup.com/poll/163295/half-iranians-lack-adequate-money-food-shelter.aspx> (külastatud 4 veebruar 2017).
- Devarajan, Shanta, Mottaghi, Lili. 2015. “Economic Implications of Lifting Sanctions on Iran” *Middle East and North Africa Quarterly Economic Brief*, July (5), World Bank, Washington, DC.
- Dreyer, Iana, Luengo-Cabrera, Jose. 2015. “On target? EU sanctions as security policy tools” *EU Institute for Security Studies*, 25.
- Dizaji, Sajjad F., van Bergeijk, Peter, A. G. 2013. “Potential early phase success and ultimate failure of economic sanctions: A VAR approach with an application to Iran” *Journal of Peace Research* 50 (6): 721-736.
- Eesti Vabariigi Välisministeerium, Rahvusvahelised sanktsioonid (piiravad meetmed), <http://www.vm.ee/et/rahvusvahelised-sanktsioonid-piiravad-meetmed> (külastatud 19 jaanuar 2017).
- Escriba-Folch, Abel. 2009. “Authoritarian Responses to Foreign Pressure: Spending, Repression, and Sanctions” *IBEI Working papers* 21.
- Esfandiary, Dina. 2013. „Assessing the European union's sanctions policy: Iran as a case study“ *Non- Proliferation Papers* (34).
- Esfandiary, Dina., Fitzpatrick, Mark. 2011. „Sanctions on Iran: Defining and enabling 'success'“ *Survival: Global Politics and Strategy* 53 (5): 143–156.
- Euroopa Komisjon: Euroopa Liidu kaubandus Iraaniga, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113392.pdf (külastatud 11 aprill 2017).

Euroopa Liidu Nõukogu: Iraani suhtes kehtestatud piiravad meetmed, <http://www.consilium.europa.eu/et/policies/sanctions/iran/history-iran/> (külastatud 11 aprill 2017).

Fulton, Will. 2010. "United Arab Emirates – Iran Foreign Relations" *Critical Threats*, <https://www.criticalthreats.org/analysis/united-arab-emirates-iran-foreign-relations> (külastatud 4 veebruar 2017).

Gebert, Konstanty. 2013. "Shooting in the dark? EU sanctions policies" *European Council on Foreign Relations* 71.

Giumelli, Francesco. 2013. "How EU sanctions work: A new narrative" *Chaillot paper* (129).

Gordon, Joy. 2011. "Smart Sanctions Revisited" *Ethics in International Affairs* 25 (3): 315-325.

Hufbauer, Gary C., Oegg, Barbara. 2000. "Targeted Sanctions: A Policy Alternative?" *Peterson Institute for International Economics*, <https://piie.com/commentary/speeches-papers/targeted-sanctions-policy-alternative> (külastatud 4 veebruar 2017).

Hufbauer, Gary C., Schott, Jeffrey J., Elliott, Kimberly A. and Oegg, Barbara. 2007. *Economic sanctions reconsidered*. Washington, DC: Peterson Institute for International Economics.

Hovi. Jon, Huseby Robert, Sprinz Detlef F. 2005. "When do (Imposed) Economic Sanctions Work?" *World Politics* 57 (4): 479-499.

Kaempfer, William H. and Lowenberg, Anton D. 1999. "Unilateral Versus Multilateral International Sanctions: A Public Choice Perspective" *International Studies Quarterly* 43 (1): 37-58.

Karimi, Nasser. 2013. "Iranians turning to black-market medicine amid hospital overcrowding and collapsing economy" *National Post*, <http://news.nationalpost.com/news/iranians-turning-to-black-market-medicine-amid-hospital-overcrowding-and-collapsing-economy> (külastatud 25 veebruar 2017).

Katzman, Kenneth. 2016. "Iran sanctions" *Congressional Research Service*.

Kreek, Romet. 2014. "Venemaa valmis Iraani-stiilis sanktsioonideks" *Äripäev* <http://www.aripaev.ee/uudised/2014/03/13/venemaa-valmistub-iraani-stiilis-sanktsioonideks> (külastatud 25 veebruar 2017).

- Leenders, Leander. 2014. "EU Sanctions: A Relevant Foreign Policy Tool?", *EU Diplomacy Paper* (3).
- Moret, Erica S. 2015. "Humanitarian impacts of economic sanctions on Iran and Syria" *European Security* 24 (1): 120-140.
- Namazi, Siamak. 2013. "Sanctions and Medical Supply Shortages in Iran", *Wilson Center* (20).
- Nyun, Thihan M. 2008. "Feeling Good or Doing Good: Inefficacy of the U.S. Unilateral Sanctions Against the Military Government of Burma/Myanmar" *Washington University Global Studies Law Review* 7 (3): 457-515.
- Pape, Robert A. 1997. "Why Economic Sanctions Do Not Work" *International Security* 22 (2): 90-136.
- Portela, Clara. 2010. *European Union sanctions and foreign policy: when and why do they work*. London: Routledge.
- Shin. Geiguen, Choi Seung-Whan and Luo Shali. 2016 "Do economic sanctions impair target economies?" *International Political Science Review* 37 (4): 485-499.
- Shirazi, Homayoun, Azarbaiehani Karim, Sameti, Morteza. 2015 "The Effect of Economic Sanctions on Iran's Export" *Iranian Economic Review* 20 (1): 111-124.
- Tabrizi, Aniseh B., Santini Ruth H. 2012. "EU Sanctions against Iran: new wine in old bottles?" *ISIP Analysis* (97).
- Tehrantimes. 2012. "Western sanctions no obstacle to Iran oil exports: Oil minister" 17 July, <http://www.tehrantimes.com/news/401003/Western-sanctions-no-obstacle-to-Iran-oil-exports-Oil-minister> (külastatud 25 veebruar 2017).
- Tocha, Monika. 2009. "The EU and Iran's Nuclear Programme: Testing the Limits of Coercive Diplomacy" *EU Diplomacy Papers* 1.
- Tradingeconomics and mebaas, Iraani majandusnäitajad, <http://www.tradingeconomics.com/iran/indicators> (külastatud 4 veebruar 2017).
- Waltz, Kenneth N. 2012 "Why Iran Should Get the Bomb" *Foreign Affairs*.

Õigusaktid

Otsus 2006/14/GOV. Rahvusvaheline Aatomienergia Agentuur (IAEA)

Otsus 2007/140/ÜVJP. Euroopa Liidu Nõukogu

Otsus 2007/246/ÜVJP. Euroopa Liidu Nõukogu

Otsus 2008/479/ÜVJP. Euroopa Liidu Nõukogu

Otsus 2008/652/ÜVJP. Euroopa Liidu Nõukogu

Otsus 2008/842/ÜVJP. Euroopa Liidu Nõukogu

Otsus 2010/413/ÜVJP. Euroopa Liidu Nõukogu

Otsus 2011/235/ÜVJP. Euroopa Liidu Nõukogu

Otsus 2011/299/ÜVJP. Euroopa Liidu Nõukogu

Otsus 2012/635/ÜVJP. Euroopa Liidu Nõukogu

Mina, Elisabeth Tamm (isikukood: 49211082762),

annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose “Sanktsioonide efektiivsus mõjutusmeetmena keskmise suuruse riigi puhul: Euroopa Liidu sanktsioonid Iraani vastu”, mille juhendaja on Viljar Veebel ja kaasjuhendaja on Raul Toomla,

1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
3. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
4. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 14. mai 2017